

М.С. Псуй¹,
В.М. Рак¹,
Я.О. Шаровський¹
П.В. Налутка¹

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ЗА ВОЄННИХ І ПОСТВОЄННИХ УМОВ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

¹ Національний університет «Львівська політехніка»

Анотація: В роботі проаналізовано особливості адаптивного управління підприємствами за воєнних і поствоєнних умов. Досліджено сутність адаптивного управління, її значення для стабільного і гармонійного розвитку підприємств в кризових умовах господарювання.

Ключові слова: динамічне зовнішнє середовище, кризові умови, адаптивність, адаптування, адаптивне управління.

Abstract: The article analyzes the features of adaptive management of enterprises in wartime and post-war conditions. The essence of adaptive management, its importance for the stable and harmonious development of enterprises in crisis conditions is investigated.

Key words: dynamic environment, crisis conditions, adaptability, adaptation, adaptive management.

За умов швидкого, динамічного (мінливого) середовища, особливо у період глобальної пандемії, пов'язаної із розповсюдженням вірусу Covid-19, її наслідків, війни в Україні тощо провідні вітчизняні, зарубіжні вчені-економісти, практики, посадовці у своїх працях, доповідях, виступах, дослідженнях, прес-релізах активно висвітлюють різні підходи щодо розуміння сутності поняття «адаптивне управління». Це свідчить про актуальність даної проблематики, необхідність застосування адаптивного управління в діяльності всіх суб'єктів, організацій, систем тощо.

Дослідники організаційно-економічної стійкості, стабільності підприємств за мінливих, динамічних умов вважають за необхідність формувати, розбудовувати такі системи управління, які забезпечуватимуть швидке (деколи миттєве) реагування на постійні зміни внутрішнього, і, передусім, зовнішнього середовищ [1, 2, 3]. Ці системи мають базуватися та використовувати механізми адаптивного управління (включаючи їх дослідження, розвитку) [4, 5, 6, 7].

Проблематиці адаптивного управління підприємствами присвячені праці таких науковців як: Алексєєв С.Б. [1], Буняк Н.М. [2], Гужва В.М. [3], Завербний А.С. [4, 5, 13, 14], Ковальський О.І. [11], Коритько Т.Ю. [10], Копитко М.І. [5, 13], Максимов С.Б. [6], Мізюк Б.М. [7], Назаркевич М. [8], Назаркевич Г. [8], Пахота Н.В. [9], Пілецька С.Т. [10], Пшик-Ковальська О.О. [11], Тімінський О.Г. [12], Ярова І.М. [7] та багато інших.

Адаптивне управління означає передусім «управління в системі з неповною апріорною інформацією керованого процесу» [1, 2, 3, 6-10]. Даний процес постійно змінюється в залежності від накопиченого обсягу інформації, приймається із метою покращення рівня якості роботи (діяльності) керованої системи» [1, 7, 12]. Таке визначення основних понять адаптування (адаптація, що деколи все ж зустрічається в наукових дослідженнях є русизмом) пов'язане із тим, що «знання про об'єкт та середовище, в якому він функціонує, невизначені» [10, 12].

Зокрема потрібно наголосити на вагомому ролі системи адаптивного управління для перемоги у конкурентній боротьбі. Так, Алексєєв С.Б. у власній праці «Адаптивне управління конкурентоздатністю підприємства» [0] встановив, що «адаптивне управління асоціюється із поняттям продуктивності». Хоча, безпосередньо продуктивність (в якості критеріального успіху підприємства) організації, підприємства є виправдана тільки, якщо ринок надає додаткові можливості для збуту продукції, послуг, робіт.

Під час адаптивного управління повинне розроблятися конкретне реагування на базі застосування багатоваріантної, багатокритеріальної моделі, порівняння, підбирання оптимального варіанта серед всіх альтернатив.

Метою адаптивного управління виступає діагностування всього, що відбувається в середині керованої системи. Тобто, мова йде про безпосередні бізнес-процеси, дослідження їх, вплив на них ззовні тощо. Вказані дії сприятиме керуючій системі на основі вказаних дій, процесів чіткіше планувати своє майбутнє та прогнозувати його [1-4, 6-7, 8-9, 11]. Головне ж завдання адаптивного управління – підтримання внутрішньої стабільності системи за високо динамічних умов її зовнішнього середовища.

Погляд на процес адаптування, як на «приспосовування» виступає найбільш поширеним у всіх дослідженнях науковців. Воно характеризується суттю «адаптування». Адже адаптування зможе використовуватися у будь-якій галузі науки. Це значення адаптування доцільно використовувати в тих випадках, коли мова йде про загальні питання, суттєво не заглиблюючись в масу суть проблеми, загрози. Адже просте адаптування не завжди є ефективним для вирішення проблеми, ліквідування загрози тощо.

Визначення адаптування як «процесу цілеспрямованої зміни параметрів, структури і властивостей будь-якого об'єкту у відповідь на зміни, що відбуваються як у зовнішньому середовищі діяльності об'єкта, так і у середині нього», є універсальним, його можна використовувати підприємствам будь-якої галузі при виникненні змін зовнішнього середовища, безпосередньо у самому підприємстві, які впливають на його діяльність. У цьому визначенні немає обмежень за можливостями підприємства, воно достатньо конкретне й відображає сутність поняття «адаптування» [8].

Узагальнюючи трактування сутності «адаптивного управління», можемо описати його як «управління підприємством, яке дозволяє йому шляхом практичного реалізування, використання, застосування механізму адаптування, заснованого на постійному відстежуванні (моніторингу) відповідності фактичних рівнів адаптування нормативним, вносити своєчасні зміни, уточнення до стратегічних, поточних, оперативних планів задля забезпечення виживання підприємства, досягнення, постійного утримання бажаного рівня конкурентоздатності» тощо. Розглянуті погляди на поняття «адаптування» є справедливими, використання кожного із них залежатиме передусім від конкретної ситуації» на ринку, ринкової кон'юнктури тощо [0-3, **Ошибка! Источник ссылки не найден.-Ошибка! Источник ссылки не найден.**, 11-12].

Адаптування має здійснюватися таким чином, щоб усі (бідь-які, навіть незначні) зміни, що відбуваються (відбуватимуться в майбутньому) у технологічному комплексі підприємства, виробничій, організаційно-управлінській, інформаційній, інноваційній, комунікаційній, фінансовій, маркетинговій, соціальній, зовнішньоекономічній, митній та інших видах діяльності, давали змогу у високодинамічних ринкових умовах зберігати стабільність, поліпшувати рентабельність (зокрема й рентабельність власного капіталу, як елементу завдання на цю роботу), а також інші характеристики, що відповідатимуть чітко узгодженим, комплементарним, компатибельним інтересам власників, персоналу підприємства інших його стейкхолдерів.

При чому управлінська адаптивність вітчизняного підприємства за високодинамічних умов (за сучасних умов це воєнний стан і загрози, що йдуть від росії) має полягати не лишень у реагуванні на події, які відбулися, але також й у їхньому передбаченні, прогнозуванні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев С.Б. Адаптивное управление конкурентоздатностью предприятия: Монография. Донецк: ДонНУЕТ, 2007. 170 с.
2. Буняк Н.М. Особенности адаптивного управления предприятием в условиях кризовых явищ. Проблемы системного подхода в экономике. Выпуск № 2(88), 2022. С. 56-61
3. Гужва В.М. Адаптивное управление предприятиями на основе прецедентов: агентно-ориентированный подход Проблемы экономики № 2, 2013. С. 175-180.
4. Завербний А. Комунікаційні стратегії: проблеми та перспективи формування і реалізування за умов євроінтегрування. Innovation and Sustainability, (1), 2022. С. 13–19.
5. Копитко М.І., Завербний А.С. Проблеми і перспективи формування конкурентоспроможності вітчизняних промислових підприємств та вплив на його рівень системи управління персоналом. Науковий погляд: економіка та управління. № 4 (80). 2022. С. 63-68.

6. Максимов С.Б. Формування механізму адаптивного стратегічного планування для підприємств транспорту. Бізнес Інформ. 2022. №2. С. 139-145.
7. Мізюк Б.М., Ярова І.М. Побудова оперативної системи управління бізнес-процесами в торговельних підприємствах на базі ситуаційного підходу. Вісник Львівської комерційної академії. 2015. Вип. 49. С. 254-258.
8. Назаркевич М., Назаркевич Г. Адаптивний метод управління підприємством на основі нейронних мереж. Information Technology: Computer Science, Software Engineering and Cyber Security. № 1 2023. URL: <https://journals.politehnica.dp.ua/index.php/it/article/view/263>
9. Пахота Н.В. Механізм адаптивного управління організаційною культурою підприємства. Інтелект XXI. 2020. № 6. С. 82–85.
10. Пілецька С.Т., Коритько Т.Ю. Система адаптивного управління підприємством в умовах мінливого зовнішнього середовища. БІЗНЕСІНФОРМ № 12 '2018. С. 435-440.
11. Пшик-Ковальська О.О., Ковальський О.І. Особливості управління персоналом в умовах воєнного стану. Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку. 2 (8), 2022. С. 88-93
12. Тімінський О.Г. Технології адаптивного управління як механізм забезпечення ефективності організаційно-управлінських систем. Управління розвитком складних систем. 2016. № 27. С. 122–133.
13. Копутко М., Zaverbnyj A., Diachuk I., Nikonenko U., Khalina O. Features of managing the creative development of the socio-economic system in the conditions of influence of COVID-19 pandemic. Creativity Studies, 16(1). 2023. pp. 343–354.
14. Levchenko O., Levchenko A., Kolisnichenko R., Tsumariiev M., Zaverbnyj A. Formation of a model of legal protection of competitive advantages in the system of innovation management of sustainable development and planning. International Journal of Sustainable Development & Planning, 2023, Vol 18, Issue 4, p. 1227-1233.

Псуй Мар'яна Степанівна, кандидат економічних наук, асистент кафедри економіки підприємства та інвестицій, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: mariana.s.zaverbna@lpnu.ua

Psuji Mariana S. – candidate of economics, assistant of the Department of Business Economics and Investment, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: mariana.s.zaverbna@lpnu.ua

Рак Володимир Миколайович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: volodymyr.m.rak@lpnu.ua

Rak Volodymyr M. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: volodymyr.m.rak@lpnu.ua

Шаровський Ярослав Олегович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: yaroslav.o.sharovskiy@lpnu.ua

Sharovskiy Yaroslav O. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: yaroslav.o.sharovskiy@lpnu.ua

Налутка Павло Васильович, аспірант кафедри зовнішньоекономічної та митної діяльності, Національний університет «Львівська політехніка», Львів, e-mail: pavlo.v.nalutka@lpnu.ua

Nalutka Pavlo V. – graduate student of the Department of Foreign Trade and Customs, Lviv Polytechnic National University, Lviv, e-mail: pavlo.v.nalutka@lpnu.ua